

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Методичні рекомендації
до практичних занять та самостійної роботи
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота

ОДЕСА
ФОП Бондаренко М.О.
2023

УДК 343.431(072)
П83

Укладач:

Т. П. Хлівнюк, кандидат політичних наук, доцент кафедри соціальної роботи;
К. О. Кулава, старший викладач кафедри соціальної роботи.

Рецензенти:

М. К. Кременчуцька, кандидат психологічних наук, професор кафедри диференціальної та спеціальної психології;
Л. С. Смокова, кандидат психологічних наук, доцент кафедри клінічної та практичної психології ОНУ імені І.І. Мечникова.

*Рекомендовано Вченою радою факультету
Психології та соціальної роботи ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 7 від 14.06.2023 р.*

П83 **Протидія** торгівлі людьми : методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота /уклад.: Т. П. Хлівнюк, К. О. Кулава. – Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2023. – 31 с.

Пропоновані методичні рекомендації допомагають при підготовці до відповідей на практичних заняттях та підготовці до самостійного виконання завдань. Увагу приділено формуванню професійної компетентності соціальних працівників у сфері протидії торгівлі людьми. Розраховано на здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота.

УДК 343.431(072)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Тема 1. Вступ в дисципліну. основні поняття. окреслення проблеми торгівлі людьми в Україні та світі	6
Тема 2. Причини та наслідки потрапляння в ситуацію торгівлі людьми	8
Тема 3. Порушення основоположних прав та свобод людини в контексті торгівлі людьми. Нормативно-правова база з протидії торгівлі людьми в Україні.	12
Тема 4. Профілактика торгівлі людьми. первинна соціальна профілактика торгівлі людьми	14
Тема 5. Вторинна соціальна профілактика торгівлі людьми	16
Тема 6. Третинна соціальна профілактика торгівлі людьми	18
Тема 7. Виявлення постраждалих від торгівлі людьми, основні індикатори	19
Тема 8. Основні потреби та проблем постраждалих від торгівлі людьми	21
Тема 9. Особливості проведення первинного опитування (інтерв'ю) дитини, яка ймовірно постраждала від торгівлі людьми	23
Тема 10. Процедура встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми	25
Тема 11. Індивідуальні стратегії роботи та засади групової роботи з сім'ями потерпілих від торгівлі людьми	27
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	29

ПЕРЕДМОВА

Методичні рекомендації з курсу «Протидія торгівлі людьми» розроблені на кафедрі соціальної роботи ОНУ імені І.І. Мечникова на основі освітньої програми підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти відповідно до навчального плану для спеціальності 231 «Соціальна робота». Згідно з навчальним планом «Протидія торгівлі людьми» є дисципліною вибіркового циклу і її вивчення здійснюється на першому рівні вищої освіти(бакалавр).

Актуальність курсу «Протидія торгівлі людьми»

Торгівля людьми є фундаментальним порушенням прав людини і суперечить міжнародним нормам та Конституції України. Однак явище торгівлі людьми було і залишається актуальною проблемою для нашої країни. Сучасні форми експлуатації та нові виклики, що їх переживає світ і Україна зокрема, створюють загрозу потрапляння у ситуацію торгівлі людьми практично всіх соціальних груп населення. Низка факторів, а саме: збройний конфлікт на Сході країни, підвищення рівня мобільності населення, поява внутрішньо переміщених осіб та пов'язані з цим трудові міграції населення, економічна нестабільність, зростання рівня безробіття, сприяють, на жаль, поширенню випадків вчинення цих злочинів.

Поява курсу зумовлена необхідністю поширювати серед студентської молоді знання про сутність явища торгівлі людьми, його причини, масштаби та наслідки, ознайомлювати з процесом ідентифікації осіб, особливо дітей, постраждалих від торгівлі людьми, з особливостями надання відповідної допомоги, а також із основними принципами та компонентами Національного механізму взаємодії для надання такої допомоги в рамках Закону України «Про протидію торгівлі людьми». Дисципліна «Протидія торгівлі людьми» є необхідною складовою підготовки фахівців до здійснення практичної професійної діяльності як фахівців, що працюють з потерпілими від торгівлі

людьми. Він дає змогу студентам здобути знання щодо особливостей явища торгівлі людьми, можливостей протидії йому, а також щодо існуючих підходів практичної соціальної роботи з особами, які постраждали від торгівлі людьми.

Мета курсу полягає в ознайомленні студентів із особливостями явища торгівлі людьми, його історико-соціальним підґрунтям, можливостями й методами протидії йому; формуванні навичок проведення профілактичної роботи із запобігання торгівлі людьми, індивідуальної роботи з потерпілими, роботи з сім'ями потерпілих та роботи в громаді; оволодінні практичними навичками надання допомоги, реабілітації та реінтеграції потерпілих осіб.

Завдання курсу:

- ознайомити із поняттям торгівлі людьми, підходами до визначення явища;
- дати уявлення про особливості торгівлі людьми;
- ознайомити із загальними принципами практики соціальної роботи з особами, які постраждали від торгівлі людьми;
- розглянути вітчизняний та зарубіжний досвід роботи з особами, які постраждали від торгівлі людьми;
- ознайомити з нормативно-правовою базою щодо соціальної роботи з особами, які постраждали від торгівлі людьми; н
- навчити розпізнавати постраждалих від торгівлі осіб, виявляти наслідки торгівлі людьми, відрізнити злочини, пов'язані з торгівлею людьми від нерегульованої міграції, трудової експлуатації та контрабанди людей;
- сформувати навички проведення превентивної роботи, індивідуальної, групової та реабілітаційної роботи з особами, потерпілими від торгівлі людьми, а також роботи з сім'ями постраждалих.

Викладання курсу передбачає, що студенти володіють знаннями та навичками індивідуального консультування, групової роботи, роботи з сім'ями та роботи в громаді. Передбачається, що студенти володіють базовими та етичними принципами соціальної роботи, вміють проводити первинне оцінювання та складати план втручання.

ТЕМА 1. ВСТУП В ДИСЦИПЛІНУ. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ. ОКРЕСЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

- 1.1. Зміст поняття «торгівля людьми»;
- 1.2. Об'єкт та предмет явища торгівлі людьми;
- 1.3. Поняття країн походження, призначення та транзиту;
- 1.4. Основні групи ризику потрапляння в ситуацію торгівлі людьми;
- 1.5. Масштаби торгівлі людьми в Україні та за її межами.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

Студенти мають засвоїти поняття торгівлі людьми згідно закону України «Про протидію торгівлі людьми». Торгівля людьми є однією зі сфер кримінального бізнесу, що розвивається найбільш стрімкими темпами у світі. Вона приносить мільйонні прибутки, поступово витісняючи собою торгівлю зброєю та наркотиками. Основне поняття теми міститься у Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. У цьому документі вперше дається міжнародне визначення поняття «торгівля людьми».

Торгівля людьми – це здійснювані з метою експлуатації вербування, переміщення, передача, переховування або одержання людей шляхом загрози силою чи її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю становища, або шляхом підкупу, у вигляді платежів чи вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан або вилучення органів. При цьому згода жертви торгівлі людьми на заплановану експлуатацію не береться до уваги, якщо стосовно неї було використано будь-який із зазначених заходів впливу.

Для більш детального розуміння теми потрібно звернути увагу на поняття країн походження, призначення та транзиту. Звернути увагу потрібно на те, що постраждати від торгівлі людьми може будь-яка особа, незалежно від її статі та віку. За даними соціологічних досліджень, близько 10% мешканців України так чи інакше стикалися з випадками торгівлі людьми, де нерідко потерпілими стають діти і жінки. Таку ситуацію зумовлює бідність, соціальне сирітство, гендерна дискримінація та багато інших чинників.

Торгівля людьми (траффікінгу) складається з трьох основних елементів:

- **дія:** вербування, перевезення, передача, приховування або прийняття людей;
- **засіб:** загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або безпорадним станом або наданням чи у вигляді платежів або вигод, для отримання згоди особи, яка контролює іншу особу;
- **мета:** експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні до рабства практику, поневолення або вилучення органів.

Торгівля людьми є поєднанням трьох вищезазначених елементів, а не проявом кожного з них окремо. Наприклад, «приховування» людей (дія), яке включає в себе «загрозу або застосування сили» (засіб) з метою «примусової праці» (мета) виявляє риси того, що має характеризуватися як торгівля людьми.

Також, вербування людей (дія) шляхом обману (засіб) для залучення їх до проституції (мета) також має розглядатися як торгівля людьми. Отже, в разі торгівлі людьми повинен бути один з елементів кожної з цих трьох категорій (дія, засіб, мета). Але у випадку з дітьми діє виняток: вербування, перевезення, передача, приховані або прийом, вони повинні розглядатися як торгівля людьми, навіть в тому випадку, якщо вони не пов'язані із застосуванням будь-якого із заходів впливу.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття «торгівля людьми»;
2. Окресліть об'єкт та предмет явища торгівлі людьми;
3. Розкрийте поняття країн походження, призначення та транзиту;
4. Опишіть основні групи ризику потрапляння в ситуацію торгівлі людьми;
5. Окресліть масштаби торгівлі людьми в Україні та за її межами.

Завдання для самостійної роботи:

1. Феномен торгівлі людьми у світі та в Україні;
2. Специфіка проблеми торгівлі дітьми;
3. Стереотипні уявлення, міфи та настанови суспільства щодо проблеми торгівлі людьми та потерпілих осіб.
4. Історія рабства.

Рекомендована література [9, 14, 3].

ТЕМА 2. ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ПОТРАПЛЯННЯ В СИТУАЦІЮ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

- 1.1. Основні причини потрапляння у ситуацію торгівлі людьми та наслідки такого злочину проти особи;
- 1.2. Основні форми торгівлі людьми;
- 1.3. Етапи торгівлі людьми
- 1.4. Види експлуатації які використовуються у сфері торгівлі людьми;
- 1.5. Наслідки торгівлі людьми на мікро та макро рівнях.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

Тема засвоюється студентами добре, оскільки пов'язана із причиною появи категорії клієнтів соціальної роботи. Торговля людьми в Україні з'явилася як наслідок зростання безробіття, зниження асигнувань на програми

соціального захисту, зубожіння населення. Низький рівень життя штовхає громадян на пошуки роботи за будь-якими умовами навіть без знання місцевого законодавства, мотивації, кваліфікації, на нелегальних умовах, що водночас зумовлює їх потрапляння до груп ризику. Таким чином, торгівля людьми становить значну суспільну небезпеку. Негативний вплив цього явища спричиняє руйнування суспільної моралі, сприяє деградації та відчуженості особи, втраті родинних зв'язків, небезпечному «звиканню» до негативного явища, появі депресивних синдромів та суїцидальних тенденцій, зростанню агресивності та жорстокості, поширенню захворювань, що передаються статевим шляхом, та СНІДу. Останніми роками спостерігається поширення такого явища, як торгівля дітьми, з метою їх використання для примусової праці, жебракування, сексуальної експлуатації, розповсюдження наркотиків та інших форм злочинної діяльності.

Існують багато причин потрапляння у ситуацію торгівлі людьми. Вони є комплексними та взаємопов'язаними. Якщо розглядати торгівлю людьми як певний світовий ринок, то жертви торгівлі становитимуть пропозицію, а корумповані роботодавці чи сексуальні експлуататори – попит. Студенти мають знати основні чинники появи категорії постраждалих від торгівлі людьми, серед яких, наприклад, бідність, привабливість ілюзорного кращого життя за кордоном, слабкі соціальні та економічні структури, безробіття, організована злочинність, насильство щодо жінок та дітей, дискримінація, корумпованість влади, політична нестабільність, збройні конфлікти тощо.

Торгівля людьми становить собою складний, багатоетапний процес, кожна стадія якого супроводжується певними діями, спрямованими, насамперед, на поставлення жертви в повну залежність від торгівця людьми і забезпечення досягнення основної мети – експлуатації. Студенти мають звернути увагу на класичний варіант схеми діяльності злочинних груп, що займаються торгівлею людьми.

Існує безліч сфер експлуатації людей. Пропонуємо звернути увагу на основні форми експлуатації згідно з законом України «Про протидію торгівлі людьми».

Говорячи про наслідки траффікінгу для жертв торгівлі людьми вони є різко негативні. Навіть якщо жертві вдається вирватися з пастки і повернутися додому, проблеми на цьому для неї не закінчуються. Для повернення до нормального життя і позбавлення від наслідків перенесеного приниження, байдужого ставлення, фізичного і психологічного насильства жертвам необхідно пройти курс реабілітації.

Як видно з вищесказаного, негативні наслідки траффікінгу для його жертв численні. Серед них можна виділити труднощі, що впливають на наступне:

- соціальний і економічний статус потерпілої особи;
- юридичний захист потерпілої особи;
- психічне здоров'я потерпілої особи;
- фізичне здоров'я потерпілої особи;
- життя і безпеку потерпілої особи.

Після повернення на батьківщину жертвам торгівлі людьми доводиться часто стикатися не тільки з фінансовими проблемами, відсутністю житла і роботи, але і з байдужістю і засудженням з боку деякої частини суспільства, соціальною ізоляцією і відчуженням, труднощами на шляху до соціальної інтеграції. Багато бояться за своє життя і безпеку близьких.

Крім цього, жертви траффікінгу стикаються з дуже важкими психологічними проблемами. Відомі часті випадки їх ізоляції в суспільстві, коли жертви не бажають розповідати про експлуатацію, яка нещодавно трапилася з нею, або навпаки, приховують його, прикидаюся, ніби з ними нічого й не було. Багато жертв торгівлі людьми живуть в стані постійного страху і жаху, побоюючись насильства по відношенню до себе; вони не в змозі розслабитися і відпочити, до людей ставляться з недовірою. Нерідкі випадки, коли вони впадають в депресію, їх не залишає думка про суїцид.

Нерідкі випадки, коли у жертв експлуатації спостерігається посттравматичний стресовий синдром, наслідком якого є:

- схильність переживати травматичну ситуацію, часто повертаються

спогади пережитих жахів, повне відсутність бажання думати і говорити про перенесену травму, неприйняття почуттів, викликаних травмою, нездатність згадати подробиці, пов'язані з негативною ситуацією;

- байдужість і самоізоляція, втрата інтересу до діяльності, раніше приносить радість і задоволення, відчуття ізольованості і відірваності від інших людей, емоційна нечутливість («притуплення емоцій»);

- Нервозність, порушення сну, неглибокий і переривчастий сон, підвищена збудливість, спалахи неконтрольованого гніву, проблеми, пов'язані з концентрацією уваги, постійна настороженість.

Складніше випадки, при яких особи, що стали жертвою торгівлі людьми, відчують не тільки соціально-економічні (житлові, фінансові та інші) труднощі, але і піддаються їх негативним впливам.

Питання для самоконтролю:

1. Визначте основні причини потрапляння у ситуацію торгівлі людьми та наслідки такого злочину проти особи;
2. Окресліть основні форми торгівлі людьми;
3. Визначте основні етапи торгівлі людьми
4. Розкрийте основні види експлуатації які використовуються у сфері торгівлі людьми;
5. Опишіть наслідки торгівлі людьми на мікро- та макрорівнях.

Завдання для самостійної роботи:

1. Зовнішні передумови торгівлі людьми;
2. Внутрішні передумови торгівлі людьми;
3. Розмежування торгівлі людьми, нелегальної міграції та контрабанди людей.

Рекомендована література [9, 13, 14, 17].

ТЕМА 3. ПОРУШЕННЯ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА З ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

- 1.1. Об'єкт та суб'єкт торгівлі людьми;
- 1.2. Основні нормативно правові акти, які визначають поняття торгівлі людьми;
- 1.3. Злочини, які пов'язані з поняттям «торгівля людьми» та як вони караються відповідно до кримінального кодексу України.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

Студенти мають засвоїти основні нормативно- правові акти та закони, які регулюють питання протидії торгівлі людьми. Сьогодні поняття «торгівля людьми» визначається низкою нормативно-правових актів. Базове, міжнародно-узгоджене визначення торгівлі людьми міститься в Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (так званому «Палермському протоколі») у статті 3(а).

З огляду на необхідність існування універсального документа, що передбачає заходи по боротьбі з експлуатацією людей, особливо жінок і дітей, а також забезпечення достатнього захисту для осіб, які перебувають в уразливому становищі з точки зору торгівлі людьми, 12-го грудня 2000 року в Палермо був підписаний доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй «Проти транснаціональної організованої злочинності» Протокол «Про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї». необхідно підкреслити, що даний вид злочинності транснаціональний за своїм характером, адже згідно нього «злочин носить транснаціональний характер, якщо:

- воно було скоєно в більш ніж одній державі;

- воно було скоєно в одній державі, але істотна частина його підготовки, планування, керівництва або контролю мала місце в іншій державі;
- воно було скоєно в одній державі, але за участю злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність в більш ніж одній державі;
- воно було скоєно в одній державі, але його істотні наслідки мали місце на території іншої держави.

Особливу увагу слід звернути на національне законодавство закон України «Про протидію торгівлі людьми» та кримінальний кодекс України, що стосуються різних аспектів протидії торгівлі людьми, зокрема:

- стаття 143 «Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини»;
- стаття 144 «Насильницьке донорство»;
- стаття 146 «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини»;
- стаття 150 «Експлуатація дітей»;
- стаття 150-1 «Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом»;
- стаття 301 «Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів»;
- стаття 303 «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією»;
- стаття 304 «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність»;
- стаття 332 «Незаконне переправлення осіб через державний кордон України».

Питання для самоконтролю:

1. Визначте об'єкта та суб'єкта торгівлі людьми;
2. Опишіть основні нормативно правові акти, які визначають поняття торгівлі людьми;
3. Визначте злочини, які пов'язані з поняттям «торгівля людьми» та як вони караються відповідно до кримінального кодексу України.

Завдання для самостійної роботи

1. Міжнародне та національне законодавство щодо протидії торгівлі людьми та пов'язаним з нею злочинам;
2. Міжнародне та національне законодавство щодо протидії торгівлі дітьми, комерційній сексуальній експлуатації дітей та використанню найгірших форм дитячої праці.

Рекомендована література [2, 3, 4, 8, 15, 16].

ТЕМА 4. ПРОФІЛАКТИКА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ. ПЕРВИННА СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

- 1.1. Цільова аудиторія профілактики торгівлі людьми;
- 1.2. Основні напрямки превентивної роботи із запобігання торгівлі людьми.
- 1.3. Організація та проведення інформаційних кампаній у соціальній профілактиці торгівлі людьми та формування громадської думки.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Увагу студентів треба звернути на те, що торгівля людьми – це комплексна проблема, у вирішенні якої беруть участь багато державних і громадських організацій. У зв'язку з цим виникає необхідність відповідного визначення мети, завдань і принципів соціальної роботи в Україні у цьому напрямі. Одним з найважливіших напрямів діяльності, спрямованої на протидію торгівлі людьми, є ведення просвітницької та профілактичної роботи серед потенційної групи ризику.

Варто пам'ятати, що профілактична робота є одним з основних напрямів соціальної роботи з протидії торгівлі людьми. У соціальному контексті профілактика торгівлі людьми – це діяльність суб'єктів соціальної сфери з

упровадження системи заходів, спрямованих на виявлення і попередження торгівлі людьми шляхом забезпечення оптимальних умов, що сприяють мінімізації та подоланню руйнівного впливу на особистість чинників торгівлі людьми. Досягнення мети профілактики торгівлі людьми забезпечується відповідними умовами та реалізується через зміст профілактичної роботи відповідно до видів профілактики – первинної, вторинної чи третинної.

Первинна соціальна профілактика торгівлі людьми – найбільш масова і неспецифічна. Її метою є формування активного, адаптивного, високофункціонального життєвого стилю, який забезпечує реалізацію прав, задоволення потреб та інтересів. Соціальна робота тут носить інформаційний характер, оскільки спрямована на формування у особистості неприйняття явища та категоричну відмову від маніпуляцій.

Завдання соціальної профілактики: вдосконалення тих конструктивних стратегій поведінки, життєвих умінь і навичок, які молода людина вже має, але не знає, як її застосувати у незнайомій ситуації, яка може призвести до торгівлі людьми; навчання розпізнаванню таких ситуацій і керувати ними; збільшення потенціалу особистісних ресурсів людини (розвиток внутрішнього контролю власної поведінки, формування правосвідомості, розвиток активності).

Зміст первинної соціальної профілактики торгівлі дітьми: надання інформації про явище «торгівлі дітьми»; роз'яснення правових норм стосовно поведінки в реальних життєвих ситуаціях, які можуть призвести до рабства; показ зразків застосування життєвих умінь і навичок щодо навчання, знайомства, відпочинку, працевлаштування за кордоном; підтримка творчої, інтелектуальної, громадської, спортивної та іншої діяльності дітей .

Методами первинної соціальної профілактики як правило виступають: інформування, переконання, навіювання, робота в громаді.

Питання для самоконтролю:

1. Визначте зміст соціальної профілактики торгівлі людьми;
2. Окресліть цільову аудиторію профілактики торгівлі людьми;

3. Опишіть основні напрямки превентивної роботи із запобігання торгівлі людьми;

4. Розкрийте основні аспекти організації та проведення інформаційних кампаній у соціальній профілактиці торгівлі людьми та важливість формування громадської думки.

Завдання для самостійної роботи

1. Роль державних та неурядових структур у превентивній профілактиці торгівлі людьми;

2. Роль інформаційного телефонного консультування у профілактичній роботі;

3. Робота ЗМІ з метою запобігання торгівлі людьми;

4. Соціальна реклама з протидії торгівлі людьми для конкретної категорії ризику.

Рекомендована література [5, 6, 14, 17].

ТЕМА 5. ВТОРИНА СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

1.1. Зміст та мета вторинної профілактики торгівлі людьми;

1.2. Основні методи вторинної соціальної профілактики торгівлі людьми;

1.3. Організація «гарячої лінії» як форми вторинної профілактики торгівлі людьми.

1.4. Організація групових занять з вторинної соціальної профілактики торгівлі людьми.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Вторинна соціальна профілактика торгівлі дітьми є в основному груповою. Метою вторинної соціальної профілактики є зміна мало адаптивної дисфункціональної ризикованої поведінки на адаптивну. Іншими словами, передбачає зміну ставлення до себе та оточуючих і навчання поведінці, формування досвіду поведінки в ситуаціях, які можуть призвести до потрапляння в рабство. Вторинна соціальна профілактика спрямована на дітей та молодь «групи ризику».

Вторинна соціальна профілактика передбачає своєчасне виявлення таких осіб і надання їм соціальної підтримки і допомоги у напрямках: формування знань, життєвих умінь і навичок, необхідних для самозахисту від торгівців дітьми; формування поняття про установи та організації, які допомагають потерпілим від торгівлі людьми, про способи потрапляння в рабство, правила поведінки під час перебування за кордоном, про оформлення документів; зміна ставлення молодої особи до себе, свого місця в суспільстві, усвідомлення нею цінностей свого життя і своєї ролі в ньому.

Основними методами соціальної роботи є: вправи, вимоги, інформування, переконання, роз'яснення, драматизація, наведення реальних історій торгівлі дітьми, роз'яснення ситуацій. Формами, які реалізують ці методи, є: тренінги, цикли занять, вулична соціальна робота, робота «гарячих ліній».

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте зміст та мету вторинної профілактики торгівлі людьми;
2. Визначте основні методи вторинної соціальної профілактики торгівлі людьми;
3. Опишіть організація “гарячої лінії” як форми вторинної профілактики торгівлі людьми.
4. Організація групових занять з вторинної соціальної профілактики торгівлі людьми.

Завдання для самостійної роботи:

1. Квест з безпечного працевлаштування;
2. Тренінги як форма профілактики торгівлі людьми;
3. Форум-театр як інноваційна форма профілактики торгівлі людьми.

Рекомендована література [5, 6, 14, 17]

ТЕМА 6. ТРЕТИННА СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

1.1. Зміст, методи третинної профілактики та визначення потреб потерпілих від торгівлі людьми.

1.2. Деякі аспекти здійснення третинної профілактики торгівлі людьми.

1.3. Етика соціального працівника в третинній соціальній профілактиці торгівлі людьми

Методичні рекомендації до вивчення теми

Третинна соціальна профілактика торгівлі людьми спрямована на інтегрування в суспільство осіб, які потерпіли від торгівлі людьми, з метою запобігання повторного потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. Третинна профілактика передбачає виявлення причин та особливостей поведінки і свідомості молодої особи, які призвели до виникнення проблеми, а також усунення причин через перенавчання людини, підвищення її соціального статусу, підтримку у влаштуванні в житті.

Третинна соціальна профілактика є в основному індивідуальною, передбачає тривалу роботу і комплекс соціальних послуг. Вона здійснюється разом із соціальною реабілітацією і соціальним супроводом, але має свою мету, потребує об'єднання зусиль різних фахівців.

Основними методами роботи тут є: робота в конкретному випадку, рефлексія ситуації та індивідуального розвитку, переключення і перенавчання, створення виховуючих ситуацій, показ перспективи, реконструкція характеру,

заохочення, інформування, переконання, включення в різноманітні види діяльності і позитивно соціалізуюче середовище.

Всі зусилля працівників соціальної сфери мають бути зосереджені на трьох основних напрямках, серед яких – обстоювання гідності та цінності людей. Торгівля людьми в різних її проявах, передбачає знецінювання людського життя, гідності та свободи, а профілактика даного явища унеможливило потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, і таким чином убезпечує від негативних наслідків.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте зміст, методи третинної профілактики та визначення потреб потерпілих від торгівлі людьми;
2. Опишіть аспекти здійснення третинної профілактики торгівлі людьми;
3. Розкрийте тематику етики соціального працівника в третинній соціальній профілактиці торгівлі людьми

Завдання для самостійної роботи:

1. Особливі потреби жінок, постраждалих від торгівлі людьми;
2. Особливі потреби чоловіків, постраждалих від торгівлі людьми;
3. Особливі потреби дітей, постраждалих від торгівлі людьми.

Рекомендована література [5, 6, 14, 17].

ТЕМА 7. ВИЯВЛЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, ОСНОВНІ ІНДИКАТОРИ

- 1.1. Процес виявлення осіб, які постраждали від торгівлі людьми;
- 1.2. Поняття ідентифікація;
- 1.3. Суб'єкти взаємодії, які відповідно до законодавства України займаються виявленням (ідентифікуванням) осіб постраждалих від торгівлі людьми;

1.4. Основні причини низьких відсотків ідентифікації жертв торгівлі людьми;

1.5. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки ідентифікації.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Студенти мають засвоїти, що виявлення постраждалих від торгівлі людьми врегульовано законодавством України та має певні особливості. Міністерство освіти і науки України, його структурні підрозділи та відомчі заклади зазначені у Законі України «Про протидію торгівлі людьми» як суб'єкти взаємодії, а відтак – також долучаються до виявлення осіб, які ймовірно постраждали від торгівлі людьми, насамперед дітей.

Виявлення таких осіб дає можливість своєчасно: запобігти вчиненню злочину щодо цієї особи або групи інших осіб, отримати інформацію про торгівців людьми, способи і методи їх злочинних дій, врятувати осіб, які знаходяться під контролем злочинців, надати необхідний захист та допомогу особам, які зазнали знущань та експлуатації, отримали фізичні та психічні травми.

Слід звернути увагу, що під час виявлення (ідентифікації) осіб, які постраждали від торгівлі людьми, варто враховувати гендерні аспекти. Ситуації, в яких перебували постраждалі під час експлуатації, мають дуже руйнівний та інтимний характер, особливо якщо йдеться про сексуальну експлуатацію. На жаль, у законодавстві жодним чином не відображено цей аспект діяльності. Більш того, брак підготовлених фахівців обмежує право постраждалої особи у виборі фахівця відповідної статі, який буде проводити інтерв'ю, здійснювати заходи реабілітації тощо.

Питання для самоконтролю:

1. Опишіть процес виявлення осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Поняття ідентифікація;

2. Окресліть суб'єктів взаємодії, які відповідно до законодавства

Україні займаються виявленням (ідентифікуванням) осіб постраждалих від торгівлі людьми;

3. Опишіть основні причини низьких відсотків ідентифікації жертв торгівлі людьми. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки ідентифікації.

Завдання для самостійної роботи

1. Об'єктивні ознаки ідентифікації постраждалих від торгівлі людьми згідно з законом України «Про протидію торгівлі людьми»;

2. Насильство, як об'єктивну (пряму) ознаку торгівлі людьми;

3. Основні індикатори, за якими можна ідентифікувати постраждалу дитину.

Рекомендована література [1, 5, 9, 14].

ТЕМА 8. ОСНОВНІ ПОТРЕБИ ТА ПРОБЛЕМ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

1.1. Базові потреби осіб, які постраждали від торгівлі людьми;

1.2. Потреби дітей, які постраждали від торгівлі людьми;

1.3. Роль закладів освіти у задоволенні потреб осіб, які постраждали від торгівлі людьми;

1.4. Загальні засади роботи з дітьми, які постраждали від торгівлі людьми.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Хоч кожен випадок роботи з постраждалими від торгівлі людьми є унікальним, а їхні індивідуальні потреби безпосередньо залежать від віку, статі, виду, умов та тривалості експлуатації, гендерних особливостей, тим не менш можна виділити ряд загальних базових людських потреб.

Студентам слід звернути увагу на перелік специфічних потреб постраждалих від торгівлі людьми та алгоритм роботи з постраждалою особою:

вирішення першочергових проблем (одяг, їжа, безпечне житло), відновлення фізичного здоров'я, розвиток та формування нових соціальних навичок, підвищенні рівня самостійності, корекція психологічного стану та поведінки в повсякденному житті, зміцнення / відновлення родинних, інших соціальних зв'язків, аналіз життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх вирішення, складання плану виходу зі складної життєвої ситуації, отримання інформації щодо своїх прав та можливостей їх забезпечення, відновлення та захист своїх прав та інтересів, оформлення документів, отримання реєстрації місця проживання /перебування, влаштування у безпечне місце для тимчасового перебування, здобутті загальної або професійної освіти для можливості подальшого влаштування в житті, працевлаштування.

Для того, щоб краще та ефективніше працювати з постраждалою особою та визначити, яку допомогу слід надавати першочергово, потрібно знайти індивідуальний підхід до неї. Це можливо тільки в тому випадку, коли відомо та зрозуміло, що саме відчуває та в якому стані знаходиться людина, яка опинилась в такій ситуації. Треба пам'ятати, що у багатьох випадках батьки, рідні або близькі особи можуть бути причетними до ситуації торгівлі людьми. Якщо особа і надалі перебуває з ними, то насамперед варто подбати про її безпеку, а потім уже з'ясовувати всі обставини.

Питання для самоконтролю:

1. Опишіть базові потреби осіб, які постраждали від торгівлі людьми;
2. Виділіть потреби дітей, які постраждали від торгівлі людьми;
3. Розкрийте роль закладів освіти у задоволенні потреб осіб, які постраждали від торгівлі людьми;
4. Окресліть загальні засади роботи з дітьми, які постраждали від торгівлі людьми.

Завдання для самостійної роботи

1. Специфічні потреби осіб постраждалих від торгівлі людьми;

2. Урахування стану здоров'я дітей, які постраждали від торгівлі людьми.

3. Морально-етичні принципи роботи із постраждалими від торгівлі людьми рекомендовані ВООЗ стосовно дотримання етики та гарантування безпеки при проведенні інтерв'ю з жінками, які постраждали внаслідок торгівлі людьми.

Рекомендована література [7, 14, 17].

ТЕМА 9. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПЕРВИННОГО ОПИТУВАННЯ (ІНТЕРВ'Ю) ДИТИНИ, ЯКА ЙМОВІРНО ПОСТРАЖДАЛА ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

1.1. Основні положення нормативного документу, який зазначає вимоги до проведення опитування дитини, яка зазнала сексуальної експлуатації;

1.2. Основні вимоги до організації та проведення первинного опитування дитини, яка зазнала експлуатації;

1.3. Особливості індивідуального консультування потерпілих від торгівлі людьми;

1.4. Особливості дистанційного консультування потерпілих від торгівлі людьми.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Студенти мають звернути увагу на статтю 35 «Опитування дитини» Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства в якій саме йдеться про вживання необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення: проведення опитувань дитини без необґрунтованої затримки, відразу після повідомлення фактів компетентним органам, проведення опитувань дитини, якщо це необхідно, у спеціально обладнаному та прилаштованому для цих цілей приміщенні, проведення опитувань дитини особою, спеціально підготовленою для цих

цілей, проведення всіх опитувань дитини одними й тими самими особами, якщо це можливо та де це доцільно, якомога меншої кількості опитувань і настільки, наскільки це є вкрай необхідним для цілей кримінального провадження, можливості супроводження дитини її законним представником або, де це доцільно, дорослим, якого вона сама вибирає, якщо стосовно цієї особи не буде винесено мотивованого рішення.

Важливо звернути увагу на те, що під час підготовки та проведення інтерв'ю соціальному працівникові потрібно подбати про :

- місце проведення та час інтерв'ю .Кімната, де відбудеться зустріч, має бути доступною тільки для соціального працівника та постраждалої особи. За бажанням постраждалої особи та у випадках з дітьми можуть бути присутні близькі люди або родичі. Загальний час зустрічі не повинен перевищувати 90 хвилин для дорослої особи та 50 хвилин – для дитини. Інтерв'ю може перериватися для відпочинку або за вимогою імовірно постраждалої особи.

- індивідуальний підхід з урахуванням стану постраждалої особи. Соціальний працівник має бути готовий до неочікуваних реакцій (плач, крик, відмова відповідати на запитання) та припинити розмову на будь-якому етапі.

- встановлення контакту та створення позитивної атмосфери. Треба забезпечити комфорт та доброзичливу атмосферу, врахувати гендерні аспекти. Для зняття напруги варто розповісти про свої обов'язки, можливості надання допомоги та умови конфіденційності, співпраці.

- використання принципів активного слухання. Тільки 20% часу мають використовуватися для запитань та уточнень, а 80% – на вислуховування співрозмовника. Під час слухання треба підтримувати контакт очима, заохочувати респондента словами «так-так», «розумію», «говоріть, я уважно слухаю». В жодному разі не можна відволікатися та перебивати.

- використання професійної етики (педагога, психолога), рекомендації та керівні принципи Всесвітньої організації охорони здоров'я щодо етичного та безпечного проведення інтерв'ю з жінками, які постраждали внаслідок торгівлі людьми).

Питання для самоконтролю:

1. Визначте основні положення нормативного документу, який зазначає вимоги до проведення опитування дитини, яка зазнала сексуальної експлуатації;
2. Відокремте основні вимоги до організації та проведення первинного опитування дитини, яка зазнала експлуатації;
3. Опишіть особливості індивідуального консультування потерпілих від торгівлі людьми;
4. Розкрийте особливості дистанційного консультування потерпілих від торгівлі людьми.

Завдання для самостійної роботи

1. Правила проведення інтерв'ю з дитиною, яка постраждала від торгівлі людьми;
2. Основні вимоги до присутніх під час інтерв'ю з дитиною, яка постраждала від торгівлі людьми.

Рекомендована література [7, 14, 16].

ТЕМА 10. ПРОЦЕДУРА ВСТАНОВЛЕННЯ СТАТУСУ ОСОБИ, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

- 1.1. Загальні принципи надання допомоги потерпілим від торгівлі людьми
- 1.2. Статус потерпілих від торгівлі людьми;
- 1.3. Поняття «Національний механізм співпраці»?
- 1.4. Процедура виявлення та ідентифікації постраждалих від торгівлі людьми (ПТЛ).

Методичні рекомендації до вивчення теми

Студенти мають засвоїти, що встановлення статусу постраждалої особи

від торгівлі людьми розпочинається з подання особою, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, заяви до місцевої держадміністрації за місцем перебування. Після отримання заяви про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, посадова особа направляє постраждалу особу до центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді за місцем перебування.

Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді після звернення постраждалої особи за направленням відповідального підрозділу забезпечує надання особі необхідних послуг згідно вимог стандартів та порядку здійснення соціального супроводу. При здійсненні оцінки потреб враховується вік, стать, стан здоров'я, рівень освіти або досвід роботи осіб, які постраждали від торгівлі людьми.

Позбавлення статусу здійснюється у разі його встановлення на підставі поданих завідомо неправдивих відомостей або недійсних документів, що мали істотне значення для його встановлення.

У такому випадку особа, яку позбавлено статусу, відшкодовує виплачену їй одноразову матеріальну допомогу та всі витрати, пов'язані з наданням їй послуг. Про це особу необхідно попередити під час її звернення за допомогою.

Питання для самоконтролю:

1. Визначте загальні принципи надання допомоги потерпілим від торгівлі людьми
2. Розкрийте статус потерпілих від торгівлі людьми;
3. Опишіть поняття «Національний механізм співпраці»?

Завдання для самостійної роботи

1. Процедура встановлення статусу постраждалим від торгівлі людьми
2. Які основні ознаки особи, яка стала жертвою торгівлі людьми?
3. Важливість розбудови та поширення НМВ в регіонах.

Рекомендована література [6, 5, 14]

ТЕМА 11. ІНДИВІДУАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ РОБОТИ ТА ЗАСАДИ ГРУПОВОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

- 1.1. Соціальний супровід потерпілих від торгівлі людьми;
- 1.2. Представництво інтересів потерпілих від торгівлі людьми;
- 1.3. Робота з дітьми, потерпілими від торгівлі людьми;
- 1.4. Види групової роботи з потерпілими від торгівлі людьми;
- 1.5. Діяльність груп самопомогі з потерпілими від торгівлі людьми.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Студенти мають засвоїти, що соціальний супровід є однією з форм роботи з потерпілими від торгівлі людьми. Соціальний супровід являє собою роботу, яка спрямована на здійснення соціальної опіки, допомоги та патронажу з метою подолання СЖО, підвищення соціального статусу та добробуту супроводжуваних осіб.

Слід звернути увагу студентів на те, що під час групової роботи з потерпілими від торгівлі людьми важливо розуміти головну мету діяльності, на підставі якої визначаються три різновиди груп:

Групи вдосконалення особистості та навчальні групи (групи зустрічей та Т-групи) – такий вид групової роботи з потерпілими від торгівлі людьми можна застосовувати на більш пізніх етапах реабілітації та під час реінтеграції у звичне суспільне середовище.

Групи вирішення проблем. Метаю таких груп є обговорення особистих соціально-психологічних, професійних проблем. Для потерпілих від торгівлі людьми в такій групі може бути актуальною під час роботи з сім'єю, під час третинної профілактики, за наявності конфліктів із близькими та значущими людьми поза межами групи.

Лікувальні групи, мета яких- корекція психологічного стану потерпілої особи від торгівлі людьми. Така робота з потерпілим від торгівлі людьми проводиться протягом процесу реабілітації.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте зміст соціального супроводу потерпілих від торгівлі людьми;
2. Опишіть зміст представництва інтересів потерпілих від торгівлі людьми;
3. Окресліть зміст роботи з дітьми, потерпілими від торгівлі людьми;
4. Визначте види групової роботи з потерпілими від торгівлі людьми;

Завдання для самостійної роботи

1. Організація та особливості роботи з сім'ями потерпілих від торгівлі людьми;
2. Когнітивно-біхевіористські підходи у процесі реабілітації осіб, потерпілих від торгівлі людьми;
3. Програми здобуття професійних звичок та кваліфікації для потерпілих від торгівлі людьми.

Рекомендована література [7, 8, 14, 16].

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Дослідження ЮНІСЕФ. URL: <https://www.unicef.org/>
2. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3316-15>.
3. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>.
4. Кримінальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Кулава К.О. Гендерна політика як напрям профілактики торгівлі людьми// Наукові дослідження аспірантів : педагогічна теорія і практика : тези доп. наук.-прак. конф., м. Харків, 23 грудня 2020 р., Харків, 2020. С. 53- 56 10
6. Кулава К.О. Основні напрямки навчально-виховної роботи зі студентами майбутніми соціальними працівниками, щодо попередження торгівлі людьми. Тенденції та перспективи розвитку психології та соціальної роботи в сучасному суспільстві: Збірник матеріалів міжнародної наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, ОНУ імені І. І. Мечникова, 5 листопада 2020 р. / Редкол.: Л. М. Дунаєва, О. І. Кононенко, Л. С. Смокова. - Одеса: ОНУ, 2020. – С. 376-378.
7. Кулава К.О. Особливості соціального консультування постраждалих від торгівлі людьми // К.О.Кулава. X міжнародна науковопрактична конференція «соціальна робота: виклики сьогодення» – Тернопіль, 2021 – С. 89-91.
8. Кулава К.О. Розвиток державної політики у сфері протидії торгівлі людьми Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021. № 6. С. 175-185.
9. Кулава К.О. Торгівля людьми: основні поняття та види експлуатації

- Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021. № 7.С. 186-197
10. Міграція в Україні: факти і цифри URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf.
 11. Міжнародна організація з міграції URL: <https://stoptrafficking.org/#statistics>.
 12. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України URL: <http://www.msp.gov.ua/news/10613.html>.
 13. Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми: матеріали III Міжнародного науково-практичного симпозиуму (м. Івано-Франківськ, 12- 13 квітня 2019 року). – Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2019. – 234 с.
 14. Протидія торгівлі людьми в Україні: навчально-методичний посібник до спецкурсу / Е. Мручковська, Н. Пахом'юк, О. Кочерга; за заг. ред. К. Левківського та ін. – К.: ВАІТЕ, 2017. – 88 с.
 15. Протидія торгівлі людьми: збірник нормативно-правових актів. – К., 2016. – 196 с.
 16. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_791.
 17. Kulava Kateryna. Conceptualization of trafficking in human beings as a global problem/ Modern Science. Moderní věda. Praha. Česká republika, Nemoros. 2021. № 6. С. 72–79. (ISSN)ISSN 2336-498X URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/32342/1/72-79.pdf>.
 18. Povidaichyk, O., Lisovets, O., Bilyk, O., Onypchenko, O., Hrynyk, I., & Kulava, K. (2022). Relevant Factors in Research Activity of Ukrainian Social Workers: Postmodern Studies. Postmodern Openings, 13(4), 561-578. <https://doi.org/10.18662/po/13.4/533>.

Навчальне видання

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Методичні рекомендації
до практичних занять та самостійної роботи
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота

Укладачі:

Хлівнюк Тетяна Петрівна

Кулава Катерина Олександрівна

В авторській редакції

Підписано до друку 28.09.2023.
Формат 60x88/16. Обсяг 1,5 друк. арк.
Наклад 50 прим. Зам. № 10654/9.

Надруковано у ФОП Бондаренко М.О.
м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60.
т. +38 0482 35 79 76
info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.